

Zarządzanie

Ewolucja rachunkowości w teorii i praktyce gospodarczej

pod redakcją

Ewy Śnieżek, Filipa Czechowskiego i Sylwii Doroby

Sylvia Doroba, Kamil Platek*

Międzynarodowe i amerykańskie regulacje sprawozdawczości finansowej na przykładzie firm z branży energetycznej i paliwowej

Wstęp

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR), Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) oraz amerykańskie standardy rachunkowości (US GAAP) podlegają ciągłemu procesowi ewolucji, będącej wynikiem zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej. Postępujące zjawisko globalizacji stawia przed twórcami tych regulacji nie lada wyzwanie – ujednolicenie wzorców ewidencji zdarzeń gospodarczych. Jest to niezwykle ważne z punktu widzenia zarówno przedsiębiorców jak i inwestorów, którzy prowadząc biznes w różnych krajach oczekują porównywalnych informacji, aby mając przed sobą sprawozdania z dwóch zgoła odmiennych krajów, mogli porównać poszczególne pozycje raportów finansowych i mieć pewność, że prezentowane wyniki, uzyskane zostały w oparciu o zbieżne zasady sprawozdawczości. Poszukiwanie uniwersalnych standardów ogólnonarodowych jest więc nie tylko ważne w odniesieniu do rachunkowości finansowej i szczegółowych rozwiązań technicznych, ale równie istotnej rachunkowości zarządczej i podejmowanych decyzji ekonomicznych.

Po przeanalizowaniu cech charakterystycznych wymienionych wcześniej standardów można zauważyć znaczące różnice już w samym podejściu do podstaw, na których zostały one oparte, dlatego też wybór zasad sprawozdawczości determinowany jest panującym w danym państwie modelem rachunkowości. Przy wyborze krajowego „języka biznesu” mają znaczenie wszystkie decyzje, czynniki (także społeczne) oraz system ra-

* Studenci ze Studenckiego Koła Naukowego Rachunkowości SIGMA z Łodzi, Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości, 90-237 Łódź, ul. Matejki 22/26.

chunkowości obowiązujący w krajach inwestorów, z którymi pozostajemy w ścisłych stosunkach gospodarczych.

W poniższej pracy zajmiemy się scharakteryzowaniem modelu anglosaskiego i kontynentalnego, wskazaniem między nimi różnic oraz wynikającymi z nich rozbieżności pomiędzy standardami amerykańskimi a międzynarodowymi. Przedstawimy także wybrane kwestie regulowane w odmienny sposób przez MSR i US GAAP szczególnie istotne przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez firmy z branży naftowej i energetycznej.

1. Globalizacja jako determinanta ewolucji zasad sprawozdawczości finansowej

Zmiany zachodzące w rzeczywistości społecznej i gospodarczej na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat są zdumiewające. Przeszliśmy od minimalnych regulacji prawnych do rozbudowanych ustaw i standardów, od podstawowych informacji finansowych zawieranych w bilansie oraz rachunku zysków i strat do obszernych informacji dodatkowych, sprawozdań zarządu z działalności firmy czy raportów dotyczących społecznej odpowiedzialności biznesu. Obecnie obserwujemy dążenia do opracowania jednolitych zasad i formy w jakiej miałyby być ujawniane wszelkie informacje niefinansowe, będące niezaprzeczalnie istotnym czynnikiem potrzebnym do prawidłowej oceny potencjału rozwojowego przedsiębiorstwa, a także jego atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów.

Ogromne znaczenie przy tworzeniu współczesnych standardów rachunkowości, powszechnie stosowanych przez spółki notowane na giełdzie, miało zjawisko globalizacji, które J. Mittelman określa jako „przestrzenną reorganizację produkcji i penetracji przemysłów poprzez granice, powiązania rynków finansowych, dyfuzję technologii i upodabnianie się norm, standardów wytwarzania oraz stylów konsumpcji na całym świecie¹”. Tak wielowarstwowe przenikanie się regionalnych i krajowych rynków sprawiło, że granice polityczne, gospodarcze i społeczne stają się coraz mniej wyraziste a międzynarodowa kooperacja pozwala na szybsze i bardziej spektakularne sukcesy w świecie biznesu.

Proces globalizacji oprócz niewątpliwych szans na rozwój dużych, międzynarodowych i międzykontynentalnych korporacji, a co za tym idzie gospodarek poszczególnych państw, niesie za sobą także zagrożenia jak

¹ J. Mittelman, *Globalization: Critical Reflections*, Lynne Rienner, Boulder 1996, za: R. Stalmach, *Zarządzanie firmą w interesie akcjonariuszy*, Difin, Warszawa 2005, s. 17–18.

choćby narastanie nierówności społecznych czy możliwe katastrofalne zagrożenia środowiskowe. Należy jednak pamiętać, że rozważając wszelkie wady i zalety tego procesu należy pamiętać także o obowiązku uregulowania zasad współdziałania wielu partnerów biznesowych na ogromnym, wspólnym rynku międzynarodowym.

Jednym z ważniejszych aspektów współdziałania ogromnej ilości partnerów biznesowych jest stworzenie jednolitych, powszechnie akceptowanych regulacji sprawozdawczości finansowej. Alicja Jaruga przytacza słowa McLeaya, Neala i Tollingtona pisząc o międzynarodowej harmonizacji jako o procesie, której „efektem jest systematyczny wybór między metodami rachunkowości zależny od rodzaju firmy i jej otoczenia, lecz niezależny od miejsca (kraju) w którym jest zarejestrowana (tzn. lokalnych, krajowych wymagań)”². Raporty z bieżącej kondycji finansowej przedsiębiorstw muszą być porównywalne i dostarczać ich odbiorcom rzetelnych informacji, potrzebnych do podejmowania decyzji ekonomicznych dotyczących zainwestowania kapitału, udzielenia kredytu czy też określenia zobowiązań podatkowych. Podobne wymagania stoją przed spółkami chcącymi wejść na giełdy zagraniczne. Wówczas bardzo często są one zobligowane do sporządzenia dwóch wersji raportów-pierwszy według zasad rachunkowości obowiązujących w kraju, gdzie firma ma swoją siedzibę, drugi—według standardów akceptowanych przez daną komisję papierów wartościowych. Jest to bardzo istotne z uwagi na diametralnie różniące się wyniki finansowe, jakie mogą wystąpić przy zastosowaniu różnych rozwiązań (przykład ilustruje Tabela 1.)

Tabela 1. Wpływ stosowania odmiennych regulacji rachunkowości na wynik finansowy

Podstawy: różne	Podstawa: US GAAP
EURO DISNEY Francja Zysk (1996 r) 202 mln FF	USA Strata 1021 mln FF
HOECHST AG MSR Europa Zysk (1993 r.) 1202 mln USD	USA Zysk 625 mln USD
DAIMLER BENZ Niemcy Zysk (1993 r.) 615 mln DM Zysk (1994 r.) 95 mln DM	USA Strata 1839 mln USD Zysk 1052 mln DM

Źródło: A. Jaruga, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006, s. 19.

² A. Jaruga, M. Frendzel, R. Ignatowski, P. Kabalski, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006, s. 18.

Jak widać z powyższej tabeli, różnice w prezentowanych wynikach były ogromne w zależności od wyboru standardu. Jest to doskonały dowód na to, że rozbieżności pojawiające się w stosowanych wariantach nie pozwalają na spełnienie podstawowej funkcji użyteczności i porównywalności dla odbiorców zewnętrznych mających swe siedziby bądź inwestujących w krajach o odmiennych regulacjach dotyczących sprawozdawczości. Stworzenie jednego, spójnego systemu rachunkowości byłoby znacznym ułatwieniem nie tylko dla sporządzających sprawozdania, ale przede wszystkim dla odbiorców tychże informacji – zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych. Niosłoby to za sobą równie ważne pozytywne skutki ekonomiczne, ponieważ sporządzanie raportu tylko w jednym wariantcie byłoby mniej czasochłonne i nie generowałoby dodatkowych kosztów. Być może rozpoczęte już prace nad ujednoliceniem systemu rachunkowości za kilka lat zlikwidują problem braku porównywalności danych finansowych i stworzą jeden, w stu procentach wspólny „język biznesu” jakim jest rachunkowość.

Jednak zanim to nastąpi we współczesnej gospodarce będziemy musieli opierać się na dwóch podstawowych, różniących się od siebie modelach rachunkowości finansowej – anglosaskim oraz kontynentalnym.

2. Model anglosaski a model kontynentalny

Na rozwój obu tych koncepcji miało wpływ wiele bardzo zróżnicowanych czynników, zaczynając od historii państw – wojny, zabory, układy geopolityczne, przez czynniki prawne i ekonomiczne – zmiana ustroju państw, dostosowanie wewnętrznych praw do regulacji wspólnot międzynarodowych, kryzysy gospodarcze, inflacja czy też pojawienie się otwartych rynków międzynarodowych, aż po czynniki kulturowe – skłonność do utajniania informacji, podejmowania ryzyka czy sposobu postępowania w warunkach niepewności.

Różnorodność powyższych czynników zaowocowała odmiennym podejściem do sprawozdawczości finansowej w poszczególnych krajach. W tym rozdziale chcemy się skupić na wskazaniu, według nas, najistotniejszych różnic pomiędzy tymi systemami oraz spróbować wyjaśnić przyczyny tych rozbieżności.

W krajach, w których występuje model anglosaski m.in. Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Australii, Irlandii czy Holandii firmy pozyskują kapitał głównie od niezależnych inwestorów, którzy są najistotniejszymi odbiorcami informacji finansowych, ponieważ to ich kapitał decyduje o możliwościach rozwoju przedsiębiorstw, a tym samym o ich konkurencyjności. W krajach opartych na modelu kontynentalnym takich

jak Francja, Niemcy, Włochy czy Japonia podstawowym dostawcą kapitału są banki, które na podstawie sprawozdań finansowych oceniają zdolność kredytową klientów, warunkującą wymiar wsparcia finansowego. Taki stan rzeczy może wynikać z większej zamożności inwestorów w krajach anglosaskich, którzy mają większą ilość wolnych środków oraz wyższą skłonność do ryzyka. W „modelu państwowym” natomiast to banki posiadają większość kapitału znajdującego się w obiegu gospodarczym, a więc są najbardziej liczącą się grupą dostawców kapitału i spełnienie ich wymagań informacyjnych staje się priorytetem przy tworzeniu sprawozdań finansowych. W tym modelu nie można zapominać także o organach podatkowych, które w dużej mierze kontrolują prawidłowość ujmowania danych finansowych i czuwają nad rzetelnością obliczania dochodu, będącego podstawą określania zobowiązań podatkowych wobec państwa.

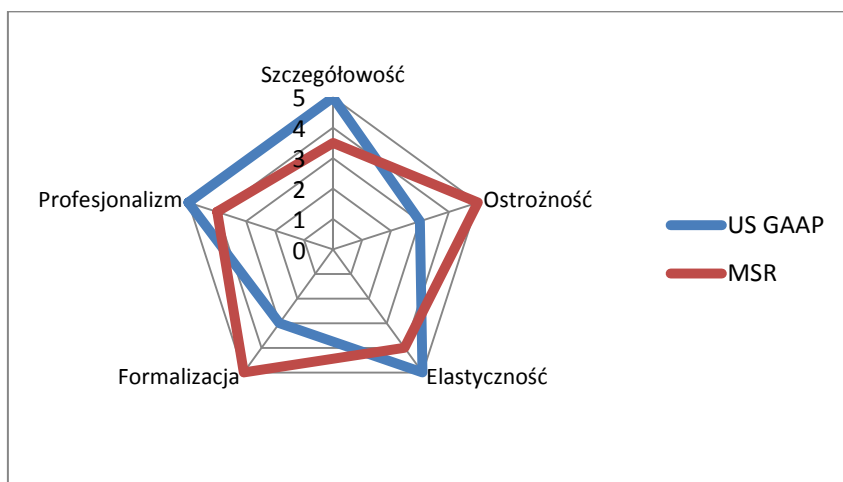
Kolejną istotną różnicą jest szczegółowość oraz mnogość regulacji występujących w modelu prywatnym (anglosaskim) a bardziej ogólnymi, opartymi na konserwatywnych zasadach regułami w modelu państwowym (kontynentalnym). Wspomniana szczegółowość wynika z analizowania bieżących zdarzeń gospodarczych i dotąd niespotykanych zjawisk, będących wynikiem zmieniającej się sytuacji na rynku i wymagających szybkiej reakcji ze strony organów zajmujących się formalizacją sprawozdawczości finansowej. Natomiast wśród firm opartych na modelu konserwatywnym zauważalne jest zdecydowanie mniej elastyczne podejście do zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej oraz mało dynamiczne dostosowywanie regulacji prawnych do wymagań zarówno odbiorców jak i dostawców informacji finansowych.

Różnice w obu tych podejściach możemy zauważyć również w zakresie ujawnianych jak i wymaganych w sprawozdaniach finansowych informacji. W systemie stosowanym w Stanach Zjednoczonych zauważamy dużo większą szczegółowość raportów, która jest determinantą decyzji podejmowanych przez potencjalnych dawców kapitałów i rzutuje na powodzenie inwestycji. Natomiast w systemie obowiązującym m.in. w Niemczech ilość wymaganych danych jest zdecydowanie niższa, co może wynikać z zainteresowania przez banki jedynie podstawowymi informacjami finansowymi, potrzebnymi do określenia zdolności kredytowej, a nie powodzenia inwestycji, czy perspektyw jej rozwoju. Ponadto niechęć do ujawniania dodatkowych informacji, tak jak wspomnieliśmy wcześniej, może być spowodowana uwarunkowaniami społecznymi.

Różnice możemy zauważyć również w ustalaniu wyniku finansowego, mianowicie zgodnie z koncepcją anglosaską, gdzie panuje większa skłonność do podejmowania ryzyka tworzone są niższe ukryte rezerwy, dominuje zasada memoriałowa i brak jest ograniczeń w podziale zysku. Natomiast

w modelu konserwatywnym wynik finansowy ustala się bardzo „ostrożnie”, istnieją znaczne ograniczenia w podziale zysku oraz tendencja do tworzenia wyższych ukrytych rezerw. Analizując powyższe różnice, doskonale widać wpływ czynników społeczno-ekonomicznych na informacje zawierane w sprawozdaniach, m.in. dominację prawa zwyczajowego nad prawem skodyfikowanym czy też sposób ustalania reguł rachunkowości przez sektor prywatny w systemie anglosaskim. Także zgodnie z tą koncepcją ze względu na oczekiwania informacyjne inwestorów dotyczące realnej sytuacji firmy, główną zasadą, zgodnie z którą sporządza się sprawozdania finansowe jest reguła prawdziwego i rzetelnego obrazu (*true and fair view*). Twórcy raportów mają możliwość elastycznie dostosowywać zawartość sprawozdania do wymagań rynku, stawiając za priorytet jak najbardziej wiarygodne odwzorowanie sytuacji podmiotu. W systemie kontynentalnym natomiast z uwagi na ściśle powiązanie systemu podatkowego z bilansowym nadrzędną zasadą, jaką muszą kierować się firmy jest ostrożność. Wynika to z rygorystycznych przepisów prawnych, które jednoznacznie określają prawa i obowiązki w zakresie sprawozdawczości finansowej i ujmowania zdarzeń gospodarczych. Takie podejście skutkuje niższą przydatnością danych zawartych w raportach przy podejmowaniu różnego typu decyzji ekonomicznych.

Wykres 1. Porównanie poszczególnych cech regulacji MSR i US GAAP

Źródło: opracowanie własne.

Jak widać czynniki historyczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe odegrały znaczącą rolę w kształtowaniu systemu rachunkowości poszcze-

gólnych państw i zaowocowały utworzeniem dwóch odmiennych modeli rachunkowości, jednak w ostatnich latach zauważyć można zanikanie wyraźnych rozgraniczeń pomiędzy nimi. Jest to w dużej mierze spowodowane zjawiskiem „konwergencji czyli wzajemnego przenikania się, mieszania, przekształcania i upodabniania obowiązujących modeli”³. Mimo zacierania się różnic pomiędzy opisanymi koncepcjami w rzeczywistości gospodarczej sprawozdania finansowe sporządzane są według dwóch wiodących standardów rachunkowości, a cechy charakterystyczne jakie posiadają, mają ogromny wpływ na wysokość prezentowanych wyników finansowych w zależności od wybranego wariantu.

3. MSR a US GAAP

W drodze ewolucji i wyodrębnienia się dwóch podstawowych modeli rachunkowości, powstały również dwa ponadnarodowe standardy rachunkowości tj. międzynarodowe standardy rachunkowości (MSR) oraz standardy amerykańskie rachunkowości (US GAAP). Różnice między nimi są konsekwencją rozbieżności w opisanych wcześniej modelach.

Podstawą stworzenia standardów były cele, jakie miały one spełniać oraz ogólne zasady, na których opierano się podczas konstruowania poszczególnych przepisów, zwane ramami konceptualnymi. W tym obszarze można dostrzec już pierwsze różnice pomiędzy wymienionymi standardami. Mianowicie cele opisane w MSR dotyczą jedynie sprawozdawczości, natomiast w US GAAP panuje podejście informacyjne w odniesieniu do zdefiniowanych celów nie tylko sprawozdawczości, lecz także rachunkowości. Te ostatnie opisane są jako pomiar zasobów będących własnością podmiotu oraz wyrażanie ich w jednostkach pieniężnych, rejestrowanie zmian wielkości tych zasobów dokonywane okresowo, a także odzwierciedlenie wiarygodności i roszczeń podmiotu w stosunku do otoczenia. Rachunkowość ma za zadanie dostarczać informacji wszystkim użytkownikom, dlatego też jej rola w procesie sprawozdawczości jest istotna i nie mogła zostać pominięta podczas tworzenia podstaw, na jakich miały opierać się założenia standardów.

Główną różnicą między standardami amerykańskimi a międzynarodowymi, najbardziej widoczną także podczas analizowania modelu anglosaskiego i kontynentalnego to stopień szczegółowości. Mianowicie

³ E. Śnieżek, *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 34, za: R. Stalmach, *Zarządzanie firmą w interesie akcjonariuszy*, Difin, Warszawa 2005, s. 23.

regulacje US GAAP wchodzą znacznie głębiej w problemy interpretacyjne i kwestie dyskusyjne, będące wynikiem istniejącej rzeczywistości gospodarczej, dyktującej konieczność rozpatrywania coraz to nowych zdarzeń, dotąd nie mających miejsca w świecie biznesu. W konsekwencji dopuszczonych jest wiele wariantów rozwiązań, których wybór uwarunkowany jest jak najlepszym odzwierciedleniem wpływu zdarzenia ekonomicznego na sytuację jednostki. Standardy międzynarodowe natomiast to w zdecydowanej większości zbiór przepisów mówiących o jednym możliwym wariantcie ujęcia danego zdarzenia gospodarczego, rzadko dopuszczający wybór pomiędzy innymi opcjami.

Wspomniana szczegółowość bądź ogólność standardów nie jest przypadkowa. Mianowicie regulacje zawarte w US GAAP bazują na zasadzie precedensów, wielu szczegółowych, indywidualnych interpretacji i wykładni. Dzięki temu są bardziej adekwatne do istniejącej sytuacji gospodarczej, odpowiadają rosnącym wymaganiom stawianym przez odbiorców informacji, a dopuszczane wybory w ich zastosowaniu pozwalają na rzetelne zachowanie zasady *true and fair view* w jednostce. Natomiast wydawane standardy międzynarodowe bazują nie na zmieniających się czynnikach gospodarczych warunkujących sytuację ekonomiczną podmiotu, lecz na opracowanych już standardach oraz wydanych do nich interpretacjach. Na tej podstawie można wysnuć więc uzasadnione przypuszczenie, że regulacje MSR są mało elastyczne, a ich treść nie jest dyktowana przez najważniejszy czynnik określający sprawozdawczość finansową, a więc zmienność otoczenia ekonomicznego.

Także grupa odbiorców informacji finansowych, na których koncentrują się poszczególne standardy jest inna, ponieważ według regulacji amerykańskich najważniejszym adresatem sprawozdawczości jest odbiorca zewnętrzny. Ten fakt nie może dziwić, biorąc pod uwagę specyfikę rynku amerykańskiego—obecność inwestorów, którzy decydują o zasileniu kapitałem danego przedsięwzięcia lub brakiem zainteresowania daną spółką. Warto również podkreślić, że informacje dostarczane zgodnie z tymi standardami, mają być cennym narzędziem do podejmowania decyzji w przyszłości, prognozowania i analizowania, a nie skupiania się na bieżącym wyniku jednostki. Natomiast w regulacjach międzynarodowych nie ma określonego priorytetowego odbiorcy/grupy odbiorców, ponieważ wszyscy użytkownicy sprawozdań podejmują istotne decyzje dotyczące jednostki. Można odnieść wrażenie, że użytkownicy informacji opartych na międzynarodowych standardach, wykorzystują je do podejmowania bieżących decyzji i oceny wewnętrznej sytuacji jednostki, m.in. do opiniowania sposobu zarządzania i ochrony majątku przez kierownictwo jednostki, oceny zabezpieczenia udzielonych kredytów i pożyczek czy też zdolności jed-

nostki do wypłacania wynagrodzeń oraz realizacji innych świadczeń na rzecz pracowników. Nie zajmują się natomiast prognozowaniem przyszłych wyników finansowych, a więc możliwego zwrotu z inwestycji w tę jednostkę.

Nie tylko w podejściu koncepcyjnym czy poziomie szczegółowości, ale również w budowie bilansu zauważalne są rozbieżności. W US GAAP brak jest kategoryzacji aktywów, zobowiązań lub kapitałów własnych, nie ma więc ujednoliconej klasyfikacji bilansowej. MSR natomiast przyjmują i zalecają tradycyjny podział pozycji bilansowych na krótko- i długoterminowe (obrotowe i trwałe). Ponadto jedną z ważniejszych różnic między rozwiązaniami zawartymi w standardach to brak możliwości przeszacowywania rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych wg US GAAP przeciwstawiona dopuszczeniu takich rozwiązań w MSR. Także nakaz Komisji Papierów Wartościowych ujęty w standardach amerykańskich o ujawnianiu pozycji należności i zobowiązań, jeśli każdy z tych składników przekroczy 5% ogólnej sumy bilansu, nie znajduje odzwierciedlenia w jakimkolwiek zapisie zawartym w regulacjach międzynarodowych. Warto również zauważyć, że zgodnie z MSR koszty prac rozwojowych należy aktywować w bilansie, natomiast zgodnie z US GAAP ujmowane są one jako składnik rachunku zysków i strat a co za tym idzie oddziałują na wysokość wyniku finansowego bieżącego okresu.

W tym podrozdziale skupiliśmy się jedynie na niektórych, ogólnych różnicach pomiędzy normami międzynarodowymi a amerykańskimi, które mają mniejszy bądź większy wpływ na ostateczny wygląd sprawozdań finansowych. Biorąc jednak pod uwagę specyfikę branży, w której działa dany podmiot można wskazać znacznie bardziej szczegółowe zapisy, które są istotne z punktu widzenia prowadzonej działalności i wywołują wymierne skutki w sposobie prezentowanych informacji, a także rzutują na ujmowanie poszczególnych zdarzeń gospodarczych jako składników określonych elementów sprawozdań finansowych.

4. MSR vs US GAAP w branży energetycznej – wybrane zagadnienia

Przedsiębiorstwa z branży energetycznej ze względu na specyfikę swojej działalności regulowane są przez szereg różnych standardów, nie tylko przez wybrane MSR bądź MSSF czy US GAAP, lecz także na przykład UK Oil Industry Accounting Committee's Statement of Recommended Practice (OIAC SORP). Mnogość istniejących standardów odnoszących się do branży paliwowo-energetycznej wynika z osobliwej formy działalności

podstawowej jaką jest rozpoznawanie i wydobywanie surowców energetycznych. Może to prowadzić do trudności w ujmowaniu niektórych pozycji w sprawozdaniach finansowych oraz najlepszej dla danej jednostki kalkulacji kosztów i przyszłych korzyści ekonomicznych.

Pierwszą, unikalną pozycją, jaką możemy znaleźć w bilansie tej branży są rezerwy dotyczące zapasów. Pod pojęciem rezerw zapasów należy rozumieć złoża, które są w posiadaniu jednostki, w pełni niewyeksplloatowane, które w przyszłości przyniosą jednostce korzyści ekonomiczne. Ujawnianie informacji na ten temat jest bardzo użyteczne nie tylko z punktu widzenia wyniku finansowego, a więc dochodu do opodatkowania lecz przede wszystkim z punktu widzenia innych użytkowników informacji takich jak inwestorzy. Zgodnie z regulacjami US GAAP, a dokładniej FAS 69 (*Disclosures about Oil and Gas Producing Activities — an amendment of FASB Statements 19, 25, 33, and 39*) istnieje wymóg ujęcia udowodnionych rezerw eksploatacyjnych, natomiast regulacje zawarte w MSR 18 pozostawiają wybór co do ujęcia tego składnika aktywów. Mianowicie mogą one stanowić składnik aktywów warunkowych, które nie spełniają definicji przychodu zawartej w MSR 18 czyli występującego w danym okresie wzrostu korzyści ekonomicznych, przybierającego formę wpływów lub zwiększeń aktywów lub zmniejszeń zobowiązań, które skutkują przyrostem kapitału własnego, innego niż przyrost związany z wpłatami udziałowców. Wówczas rezerwy prezentowane są jedynie w informacji dodatkowej, z uwagi na ich istotność z punktu widzenia inwestorów. Jeżeli natomiast aktywa te spełniają powyższą definicję przychodu powinno się je ująć w bilansie. Wtedy zarówno suma bilansowa jak i wynik finansowy wykazywane są w wyższej wartości. Należy zwrócić uwagę, że regulacje zawarte w FAS 69 mogą sprawiać trudności interpretacyjne w momencie określenia czy dane rezerwy są udowodnione i prawdopodobne, natomiast dowolność w wyborze wariantu wg MSR 18 może prowadzić do stosowania praktyk niezgodnych z zasadą *true and fair view*.

Kolejną znaczącą różnicą pomiędzy US GAAP a MSR jest pomiar zdyskontowanej wartości netto przepływów pieniężnych uzyskiwanej z produkcji rezerw eksploatacyjnych. Mianowicie FAS 69 wymusza stosowanie 10% stopy dyskontowej w celu ujednolicenia pomiaru. Z kolei w MSSF nie jest ona jednoznacznie określona, a Zarząd przy jej definiowaniu powinien kierować się nadrzędną zasadą jasnego i wiernego obrazu. Rozwiązanie zaproponowane w MSSF może prowadzić do mniejszej porównywalności sprawozdań finansowych, jednak narzucona przez US GAAP metoda może prowadzić do zaniżenia bądź zawyżenia rzeczywistych wyników i nie mieć odzwierciedlenia w sprawozdaniach finansowych w późniejszych okresach.

Różnice w obszerności regulacji pomiędzy standardami międzynarodowymi a amerykańskimi dotyczą także faz eksploatacji złóż, mianowicie zakres MSSF 6 jest ograniczony do badania i oceny zasobów mineralnych, definiowanego jako poszukiwanie zasobów mineralnych, w tym ropy naftowej, gazu ziemnego oraz analogicznych nieodnawialnych zasobów, po tym, gdy jednostka uzyskała prawo do prowadzenia poszukiwań na określonym obszarze, jak też potwierdziła techniczną wykonalność i ekonomiczną zasadność wydobywania zasobów mineralnych. Jednak w przeciwieństwie do US GAAP nie obejmuje on etapów wybrania lokalizacji, przygotowania i nabycia praw do wydobywania, testów czy wwiertu, a także nie zajmuje się późniejszymi czynnościami czyli rozwojem, produkcją i zaniechaniem jej. Ze względu na brak ujęcia w ww. MSSF 6 istotnych dla tej gałęzi przemysłu etapów eksploatacji złóż, niezbędne jest uzupełnienie treści standardu o regulację czterech innych MSR: *MSR 16 Property, Plant, Equipment*, *MSR 31 Interest in Joint Venture*, *MSR 36 Impairment of Assets*, *MSR 38 Intangible Assets*. Wspomniane wcześniej różnice mają odzwierciedlenie w momencie i sposobie ujmowania kosztów. Mianowicie w przypadku US GAAP stosowana jest metoda kosztu pełnego, która wymaga kapitalizowania w centrach kosztów nakładów poniesionych we wszystkich fazach eksploatacji. Analogiczna kalkulacja w odniesieniu do opisanego wcześniej zakresu MSSF 6 byłaby bardzo trudna z uwagi na możliwość kalkulacji kosztów jedynie w fazie poszukiwania i rozpoznawania. Podobnie jak w określaniu rezerw eksploatacyjnych, w międzynarodowych standardach istnieje pewna dowolność w ujmowaniu nakładów przy zastosowaniu metody kosztów pełnych: „polega ona na aktywowaniu (a następnie amortyzowaniu) wszystkich kosztów poniesionych przez daną jednostkę w związku z pozyskiwaniem, oceną i rozwojem złoża, nawet jeśli część działań poszukiwawczych zakończyła się fiaskiem”⁴. Ze względu na istotę tej koncepcji niezwykle ważne jest precyzyjne zdefiniowanie tej metody w polityce rachunkowości danego przedsiębiorstwa. Alternatywą dla tego sposobu odnoszenia kosztów jest metoda skutecznych wysiłków (*successful efforts method*), która dopuszcza aktywowanie w bilansie jedynie nakładów na te projekty, które przyniosą rzeczywiste korzyści ekonomiczne, natomiast tą część kosztów, która nie jest powiązana z „owocnymi projektami” ujmuje się jako koszty okresu w rachunku zysków i strat. Wybór jednej z tych metod ma bezpośredni wpływ na wysokość wyniku finansowego w danym okresie sprawozdawczym,

⁴ P. Kabalski, *Poszukiwanie i ocena zasobów mineralnych (MSSF 6)* [w:] A. Jaru-ga, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR): nowe regulacje*, SKwP, Warszawa, 2006, s. 40.

a więc na ocenę kondycji finansowej przedsiębiorstwa przez interesariuszy. Może także posłużyć księgowym do manipulacji wynikiem finansowym przedsiębiorstwa w danym okresie sprawozdawczym.

Zakończenie

Analizując opisane modele, a także stworzone na ich podstawie standardy nie można jednoznacznie stwierdzić, które podejście pozwala w bardziej rzetelny sposób odwzorować obecną sytuację przedsiębiorstwa. Mnożość czynników, mających wpływ na ich obecny kształt oraz kierunek rozwoju znalazła swoje odzwierciedlenie w ujmowaniu poszczególnych zdarzeń gospodarczych, a co za tym idzie znaczące różnice w pozycji wyniku finansowego. Z całą pewnością można zgodzić się ze stwierdzeniem, że zastosowane rozwiązania w przypadku obu zestawów regulacji dobrze się sprawdzają, a opracowywanie ich przez doświadczonych praktyków ze świata finansów i rachunkowości gwarantuje stworzenie logicznych, nieoderwanych od rzeczywistości gospodarczej regulacji, uwzględniających także zróżnicowanie rynków, gałęzi przemysłu i gospodarki. Nadrzędnym celem tworzących je organizacji było jak najlepsze odzwierciedlenie w sprawozdaniach finansowych sytuacji przedsiębiorstw, jednak sposoby realizacji tego zadania są odmiennie rozumiane w różnych częściach świata. W przypadku US GAAP przewodnią zasadą jest *true and fair view*, natomiast w przypadku MSR – zasada ostrożności. To odmienne rozumienie „najlepszego odzwierciedlenia sytuacji finansowej” spółek doprowadziło do ewolucji systemów sprawozdawczości w tym samym kierunku jednak inną drogą. Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić wyższości któregośkolwiek zestawu regulacji. Jak pokazaliśmy na przykładzie branży energetyczno-paliwowej, może to zależeć w dużej mierze od specyfiki przedsiębiorstwa. Wygodnym byłoby samodzielne decydowanie o zastosowaniu określonych regulacji, gdyż w niektórych kwestiach doskonale się one uzupełniają, aczkolwiek ze względu na odmienne warunki powstania i kształtowania się, unifikacja obu systemów jest mało prawdopodobna.

Bibliografia

- Jaruga A., Frendzel M., Ignatowski R., Kabalski P. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006.
- Jaruga A., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR): nowe regulacje*, SKwP, Warszawa, 2006.
- Mittelman J., *Globalization: Critical Reflections*, Lynne Rienner, Boulder 1996, za: Stalmach R., *Zarządzanie firmą w interesie akcjonariuszy*, Difin, Warszawa 2005.
- Stalmach R., *Zarządzanie firmą w interesie akcjonariuszy*, Difin, Warszawa 2005.
- Surdykowska S.T., *Rachunkowość międzynarodowa*, Zakamycze, Kraków 1999.
- Śnieżek E., *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.

Sprawozdawczość finansowa podlega w ostatnich latach nieustającej krytyce. Uważa się, że nie jest ona w stanie sprostać rosnącym potrzebom i wymaganiom inwestorów, którzy nie zadowolają się już suchą informacją z raportów finansowych. Decyzje o lokowaniu kapitału wymagają obecnie danych o charakterze finansowym i niefinansowym, dobrowolnych ujawnień informacji niewymaganych prawem, o znacząco rozszerzonym zakresie, pozwalających na przewidywanie sytuacji finansowej i wyników jednostki w przyszłości. W erze społeczeństwa informacyjnego raport finansowy jednostki gospodarczej stopniowo ewoluje w kierunku raportowania biznesowego. Inwestorzy potrzebują danych o znacznie większej przejrzystości, zrozumiałych i często wspomaganych informacjami opisowymi.

Prezentowana publikacja stanowi głos w dyskusji nad ewolucyjnym charakterem, kształtem, kierunkami rozwoju oraz perspektywami współczesnej rachunkowości.

Książka dostępna również
jako e-book

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

ISBN 978-83-8088-119-8

9 788380 881198